

Nusikalstamumas ir prevencija

[Nr. 8]

Leidžia

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, vykdydamas Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos, patvirtintos LR Seimo 2003 03 20 nutarimu Nr. IX-1383, 2007–2009 metų įgyvendinimo priemonių planą.

Šiame numeryje

- Saugi kaimynystė Vilniuje. Dabartis ir perspektyvos
- Pagalba nepilnamečiams, patyrusiems seksualinį išnaudojimą ir/ar padariusiems seksualinius nusikaltimus

Leidiny skirtas

- savivaldybėms
- teisėsaugos institucijoms

Saugi kaimynystė Vilniuje. Dabartis ir perspektyvos

Dar prieš keletą metų terminas „Saugi kaimynystė“ skambėjo grynai teoriškai. Tai tokia žmonių grupė, kuri rūpinasi savo ir kaimynų saugumu, stebi aplinką, o apie įtartinus asmenis, įvykius informuoja policiją arba pati stengiasi įvesti tvarką. Aplinkiniams tokios grupės dažniausia keldavo šypsenas, buvo laikomos mėgstamiausiu pensininkų laiko leidimo būdu ir pasiteisinimu visą dieną praleisti prie durų „akutės“ stebint laiptinę. Visuomenėje nebuvo palaikymo, o tema atrodė visai neaktuali. Vilniuje 1997 m. gimė judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“. Kelerius metus sėkmingai gyvavęs, turėjęs daug narių, judėjimas apie 2000 m. jau beveik nevykdė jokios veiklos. Pradžioje jis gavo rimtą politinę ir finansinę paramą, todėl viskas ir klostėsi gerai. Bet jai pasibaigus, judėjimas užgeso. Saugios kaimynystės idėja iš ten ir atėjo. Judėjimo idėjos ir tikslai buvo geri. Tik dirva, kurioje judėjimas atsirado, nebuvo tinkama. Pritrūko pilietiškumo ir organizacijos.

Po kelių metų vėl atsirado veiklių žmonių, atgaivusių šią gerą iniciatyvą ir gavusių vyriausybės palaikymą. Taip Saugios kaimynystės idėjos užėmė savo vietą Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje¹ ir buvo pradėtos vykdyti valstybės mastu. Iš pradžių buvo apgalvota strategija, o paskui pereita ir prie realių įgyvendinimo priemonių. Šiuo metu beveik visose Lietuvos savivaldybėse

vykdomos įvairios priemonės, projektai, propaguojantys ir įgyvendinantys Saugios kaimynystės idėjas.

Vilniuje nuo 2007 m. vidurio vykdomas projektas „Saugi kaimynystė Vilniaus mieste“. Projekto iniciatorius – Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas, projekto partneriai – Vilniaus miesto savivaldybė, VŠĮ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, draudimo bendrovė „BTA draudimas“, Visuomeninė taryba prie Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato. Šiuo projektu siekiama sukurti pavyzdinį Saugios kaimynystės modelį mieste. Projekte dalyvauja visi Vilniaus miesto policijos komisariatai. Per juos vyksta informacijos sklaida ir Saugios kaimynystės bendrijų parama. Šiuo atveju neapsiribojama vien lankstinukų dalijimu. Parama yra konkreči ir reali. Yra paruošti bendradarbiavimo sutarčių pavyzdžiai. Juos pasirašo trys šalys: bendrija, policijos padalinys, savivaldybės padalinys. Kiekviena šalis, pasirašydama sutartį, prisiima įsipareigojimus, kurių vykdymas padeda kitoms šalims geriau siekti bendrų tikslų. Seniūnijos, atstovaujanti savivaldybę, dažniausiai prisideda administracinėms priemonėms, mokymų organizavimu, aplinkos tvarkymu, patalpų susirinkimams suteikimu, finansine parama. Policija užtikrina viešąją tvarką, teikia ataskaitas apie nusikalstamumo būklę ir atliktą darbą vietoje. Bendrijos informuoja policiją apie nusikalstamas veikas, rūpinasi apsaugos priemonėmis.

Vykdamas projektą „Saugi kaimynystė Vilniaus mieste“ rūpinamasi ir tokios veiklos organizatoriais. Jiems pateikiamos gairės, kaip suburti ir organizuoti veiklai bendrijas. Pateikiamoje medžiagoje detaliam aprašomas Saugios kaimynystės bendrijos steigimo modelis pradedant susirinkimų organizavimu, baigiant tikslų ir veikimo būdų aprašymu.

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005–2006 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2005, Nr. 6-158.

Tie, kas domisi, daugiau informacijos apie projektą gali rasti Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato interneto svetainėje adresu <http://www.vilnius.policija.lt/?lang=1&sid=208>.

Apibendrintos informacijos apie pilietinės savisaugos iniciatyvas ir Saugią kaimynystę galima rasti Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro svetainėje adresu <http://www.nplc.lt/pr12.html>.

Matydami, kaip plečiasi Saugios kaimynystės geografija, galime stebėti, kaip keičiasi ir dalyvių, partnerių struktūra. Anksčiau Saugios kaimynystės iniciatoriais buvo pavienės iniciatyvios piliečių grupės. Dabar judėjimą palaiko ir remia policija bei savivaldybių administracijos. Tai labai svarbu. Būtent valstybinių institucijų paramos anksčiau trūko pilietinei iniciatyvai. Šiandien Vilniuje turime visus tris sėkmingai veiklai būtinus komponentus:

- Aktyvius piliečius, nusiteikusius saugoti ir prižiūrėti savo aplinką.
- Policiją, padedančią saugios kaimynystės bendruomenėms jaustis saugiai, o taip pat gavusių gausų pagalbininkų būrį tų pačių bendruomenių asmenyje.
- Savivaldybės administracijas, talkinančias savo gyventojams įgyvendinant geras iniciatyvas ir kuriant gerą ir saugią aplinką – o tai yra savivaldybių administracijų tiesioginis tikslas.

Prie šių trijų sėkmingai jungiasi ir verslas. Juk tuose pačiuose namuose ne tik gyvenama, o kartu veikia verslo įmonės, įvairios organizacijos. Galų gale visiems aktualus ne tik jų būsto, bet ir visos juos supančios aplinkos saugumas ir patogumas. Svarbu atrasti tai, kas naudinga abiem pusėms. Kol kas į saugios kaimynystės veiklą daugiausia įsijungia draudimo bendrovės. Dažniausiai jos dalyvauja kaip rėmėjos, prizų ar apdovanojimų už aktyviausias iniciatyvas steigėjos. Savo veikloje siūlydamos transporto priemonių, būsto ar turto draudimo paslaugas, jos labiausiai suinteresuotos saugesne aplinka, mažesniu vagysčių skaičiumi. Vagystės bendrovėms virsta žalos atlyginimo išmokomis, o tai mažina jų pelnus. Todėl jos suinteresuotos remti Saugios kaimynystės veiklą.

Labai įdomus pavyzdys – kaip pačios visuomenės požiūris į savo saugumą gali pakeisti situaciją. 1993 m. vyriausybės buvo patvirtinta Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa², kurioje numatyta projektuoti saugias automobilių stovėjimo aikšteles, namus. Šiandien, kai ta programa jau seniai pamiršta, statybų ir nekilnojamo turto bendrovės kelia savo parduodamų būstų kai-

nas, informuodamos, kad namų kvartalai, gyvenvietės įrengtos saugiai, jose buriamos aktyvios bendruomenės. Ateityje tai bus dar svarbiau, kai baigsis naujų butų pirkimo bumas. Žmonės tapo išrankūs kokybei ir komfortui, kurio dalį užtikrina saugumo pojūtis.

Pats Saugios kaimynystės judėjimas priklauso nuo visuomenės požiūrio. Kuo labiau išprususi, pilietiškė visuomenė, tuo platesnės veiklos srities ir aukštesnių tikslų įgyvendinimo ji imasi. Saugios kaimynystės iniciatyvos tuo požiūriu paprastai pereina kelis gyvavimo etapus:

1. Kūrimasis – yra poreikis spręsti rimtas saugumo problemas, todėl buriamasi į bendrijas.
2. Plėtimasis – į veiklą įsitraukia vis daugiau to paties namo ar aplinkinių namų gyventojų, pamatę naudą, išsprendžia daugumą saugumo problemų.
3. Pilietiškėjimas – susibūrę bendruomenės pradeda spręsti ne tik aplinkos saugumo, bet ir tvarkymo, socialines problemas, dalyvauja sprendžiant miesto reikalus.

Vilniuje įsibėgėja pirmasis etapas. Palaikomos savivaldybės ir policijos, kuriasi saugios kaimynystės bendrijos. Tikėkimės, kad augančios visuomenės pilietiškumo apraiškos net tik neleis užgesti gerai iniciatyvai, bet ir padės peraugti į masinį reiškinį. Ilgainiui, tikėkimės, bus pasiekti ir antras, ir trečias etapai. Jau dabar kai kuriose vietovėse žmonės ne tik reikalauja sau teisių, dėmesio, valstybinių institucijų atsakomybės. Jie patys ima spręsti savo problemas, tvarkosi aplinką, netgi padeda valstybinėms institucijoms. Pavyzdžiu galėtų būti Vilniaus miesto Užupio bendruomenės iniciatyvos. Bendruomenė, kurios gretose 7000 gyventojų, turi net savo „Šerifo automobilį“. Šerifo pareigybė Užupyje tikrai nebando pakeisti policijos. Tai daugiau pilietinis projektas, padedantis ir kviečiantis rūpintis savo saugumu, aplinka, nelikti abejingus. Užupiečiai sako, kad turi ne vieną šerifą, o visus 7000, nes kiekvienas atsako už savo ir savo kaimyno saugumą. Nusikaltimų nesumažės vien policijos, kamerų ir įstatymų dėka. Tam reikia pajusti savo atsakomybę. Be to, ir aplinkinių dėmesys mažina galimybes nusikalsti. Daugiau informacijos apie Užupio bendruomenės iniciatyvas rasite interneto svetainėje <http://www.uzupiozinios.net/>. Tokių bendruomenių ilgainiui turėtų tik daugėti, nes žmonės jose vienija bendras tikslas – noras gyventi saugiai ir gražiai.

Kiekvienoje veikloje labai svarbus grįžtamasis ryšys. Saugios kaimynystės projekto atveju, reikia įvertinti, kokią naudą jis davė visuomenei, kur tikslingiausia

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“.

nukreipti pastangas, kokios buvo didžiausios kliūtys ir kaip jas pašalinti. Taip pat galima perimti ir kitų savivaldybių patirtį. Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose ir kituose miestuose Saugios kaimynystės iniciatyvos brandinamos ne vieni metai ir turi kuo pasidalinti. Svarbiausia neatsiriboti nuo gerų idėjų, iniciatyvų, o pamėginti jas įgyvendinti. Padarius tinkamas išvadas ir patobulinimus Vilniaus projekte, turėtų būti sukurtas efektyvus modelis, kurį galėtų perimti ir kitos savivaldybės. Tokia strategija būtų geriausia. Kiekvienai savivaldybei „išradinėti dviratį“ yra ir per brangu, ir atima daug laiko. Geriau panaudoti tai, kas jau yra išbandyta ir patikrinta. Pritaikyti jau egzistuojantį modelį visada lengviau. Žinoma, ateityje šis modelis dar tobulės. O kad patobulinimai būtų diegiami, reikėtų sukurti mechanizmą, įgalinantį surinkti šios veiklos patirtį, problemų sprendimo būdus ir organizuoti tokios informacijos perdavimą tiesioginiams veiklos dalyviams: bendrijoms, savivaldybėms, policijai, verslo atstovams. Tam galėtų būti nuolat organizuojami renginiai: konferencijos, seminarai, mokymai skirti pasidalinimui patirtimi ir tos patirties perdavimui. Reikėtų pabrėžti, kad Saugios kaimynystės idėjos ir nauda turi būti propaguojamos plačiau. Aktyvių šio judėjimo dalyvių informavimas daro veiklą efektyvesnę. Reikėtų į ją įtraukti didesnę visuomenės dalį: eilinius piliečius, visuomenės veikėjus, politikus.

Ši veikla atneša naudą ne tik žmogui, bet ir valstybei. Juk daugelio užsienio valstybių patirtis rodo, kad Saugi kaimynystė užtikrina ne tik saugumą. Žmonės, susibūrę į tokias bendruomenes, geriau pažįsta savo kaimynus. Tai padeda pažinti „svetimus“, vaikščiančius apie namus, verčia pačius žmones elgtis kultūringiau, atsakingiau. Būrimasis į bendruomenes leidžia spręsti didesnes, pavieniam asmeniui neišsprendžiamas, problemas, ugdo pilietiškumą, skatina dalyvavimą valstybės ir savivaldybių veikloje. Atrodo, link to ir judama. O kas gausis, pamatysime po kurio laiko.

Evaldas Visockas

Pagalba nepilnamečiams, patyrusiems seksualinį išnaudojimą ir/ar padariusiems seksualinius nusikaltimus

Vaikų apsaugos nuo visų formų smurto ir išnaudojimo gerinimas yra vienas iš prioritetų Vaiko gerovės

valstybės politikos strategijoje 2005–2012 metams³. Savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenimis, 2007 m. 1778 vaikai (t. y. 0,24 procento visų Lietuvos vaikų) patyrė smurtą. Didžiąją dalį (56 proc.) patirtų smurto atvejų sudaro fizinis smurtas, 38 proc. – psichologinis smurtas, 6 proc. – seksualinis smurtas. Lyginant su 2006 m. duomenimis, vaikų, patyrusių smurtą, padaugėjo 8 proc. (2006 m. smurtą patyrė 1639 vaikai)⁴. Tačiau seksualinė prievarta pasižymi aukštu latentiško lygiu, todėl vien oficiali statistika neatspindi šio reiškimo mastų. Realiai situacijai bent iš dalies nustatyti atliekami įvairūs viktimologiniai tyrimai ir apklausos.

Tyrimai

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras 2007 metais atlikto tyrimą „Moksleivių viktimizacijos patirtis Lietuvoje“. Buvo apklausta 2048 12–17 metų moksleivių, iš jų – 53 proc. mergaičių ir 47 proc. berniukų. Tyrimo duomenimis, seksualinio pobūdžio prievarta vaikų (moksleivių) atžvilgiu yra rečiausiai pasireiškianti viktimizacijos forma lyginant ją su emocine ar fizine prievarta. Tačiau būtina įvertinti, kad seksualinės prievartos mastus, jos formas ir kt. nepaprastai sudėtinga nustatyti kiekybinio pobūdžio viktimologiniais tyrimais. 13 proc. vaikų nurodė, jog prieš jų valią kitas asmuo yra lietęs jų intymias kūno vietas. Mergaičių viktimizacija nagrinėjamu atveju 3 kartus didesnė nei berniukų. Be to, stebimas didesnis asmenų, patyrusių tokią viktimizaciją, skaičius Vilniaus mieste (19 proc.) bei kaimuose (14 proc.). Stebimos gausios pakartotinos viktimizacijos apraiškos, kai iš visų šios rūšies seksualinį priekabiavimą patyrusių vaikų net 43 proc. nurodė, kad tai patyrė daugiau nei vieną kartą. Be to, iš visų šios rūšies seksualinį priekabiavimą patyrusių vaikų kas dešimtas vaikas buvo mažametis.

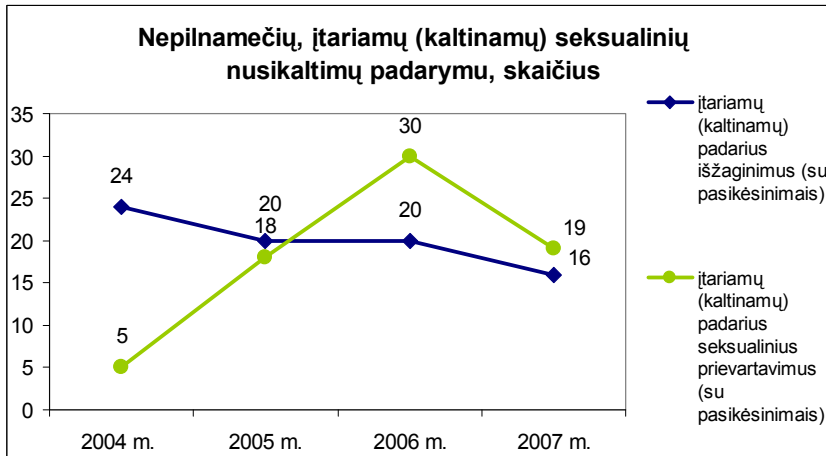
Statistika

Problemą iliustruoti pateikiami statistiniai duomenys, remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos skelbiama informacija⁵.

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 184 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005–2012 metų plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2005, Nr. 25-802.

⁴ Statistika apie smurtą prieš vaikus. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija*. <http://www.socmin.lt/index.php?121303289> (2008 05 20).

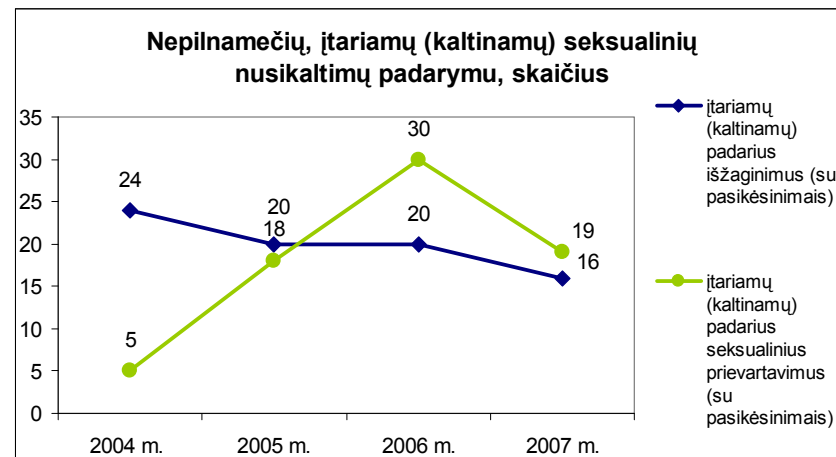
⁵ Statistinės ataskaitos apie nusikalstamumą savivaldybėse: duomenys apie nukentėjusius vaikus (iki 18 metų) (Forma_50_SAV), duomenys apie įtariamą (kaltinamą) nepilnamečių nusikalstamumą Lietuvoje (Forma_50_SAV). *Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos*. http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=1

Institucinė praktika

Valstybinės institucijos, dirbančios su nepilnamečiais, padariusiais seksualinius nusikaltimus ir/ar patyrusiais seksualinį išnaudojimą.

Vaikų teisių apsaugos tarnybos, veikiančios kiekvienoje iš šešiasdešimties Lietuvos Respublikos savivaldybių. Tai yra savivaldybės administracijos struktūrinis padalinys, kurio pagrindinis tikslas – savivaldybės teritorijoje įgyvendinti pagrindines Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatas, rūpintis vaiko teisių apsauga, įstatymų nustatyta tvarka teisiškai priemonėmis ginti ir atstovauti vaiko teisėms bei jo teisėtims interesams. Paprastai būtent šios tarnybos gauna informaciją apie nepilnamečius, patyrusius smurtą ar kitokio pobūdžio išnaudojimą, iš vaikų tėvų (daugiausia motinų), mokyklos socialinių pedagogų, miesto gyventojų, pačių nepilnamečių. Įstaigos, gavusios duomenų apie šiuos nusikaltimus

ar jų aukas, perduoda informaciją prokuratūrai dėl tolesnio atvejo ištyrimo bei organizuoja vaikui ir jo šeimai reikalingą pagalbą. Pačios vaikų teisių ap-

saugos tarnybos stengiasi įvertinti situaciją, suteikia konsultavimo paslaugas ir nukreipia nepilnamečius konsultuotis į kitas įstaigas.

Policija. 2007 m. pabaigoje prie penkių šalies aukštesnės pakopos policijos komisariatų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) buvo įrengti vaikų apklausos kambariai. Šie kambariai skirti vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinio pobūdžio nusikaltimų, tiems, kurie patys padarė tokius nusikaltimus, nukentėjusiems nuo kitų nusikalstamų veikų, taip pat smurto šeimoje aukoms, liudytojams ir įtariamiesiems, kurių ap-

klaušą tikslinga atlikti apklausos kambaryje sudarytomis sąlygomis. Apklausas atlieka arba profesionalūs psichologai, arba patys pareigūnai.

Specialieji vaikų globos ir auklėjimo namai (jų šiuo metu yra keturi). Vienas iš jų – skirtas tik mergaitėms, kurioms diagnozuotas socialinio elgesio ir emocijų sutrikimas. Jei prireikia, dėl kylančių įtarimų apie patirtą seksualinę prievartą kreipiamasi į nevyriausybines organizacijas, kuri specializuojasi darbo su seksualinio smurto aukomis srityje, joje teikiamos psichologinės konsultacijos (viena konsultacija per savaitę). Prieš trejus metus atliktas tyrimas parodė, kad apie 80 proc. minėtos įstaigos auklėtiniai yra patyrusios seksualinę prievartą. Kitoje panašaus pobūdžio įstaigoje, skirtoje berniukams, dirbama pagal socialinės reabilitacijos ir integracijos programas su visais auklėtiniais, nediferencijuojant jų pagal nusikalstamų veikų pobūdį. Viena iš vykdomų programų yra smurto ir nusikalstamumo prevencijos programa.

Kilus įtarimui dėl nepilnamečio patirto seksualinio išnaudojimo, konsultuojamasi su nevyriausybine organizacija, kuri specializuojasi darbo su seksualinio smurto aukomis srityje, o pačioje įstaigoje teikiamos individualios psichologo, socialinio pedagogo konsultacijos.

Pagal 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojusį Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą Nr. X-1238 turi būti sukurti vaikų resocializacijos centrai, kuriais taps specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai. Tokie vaikų socializacijos centrai yra kartu ir bendrojo lavinimo mokykla, įsteigta apskrities viršininko ar apskrities viršininko

kartu su Lietuvos Respublikos juridiniais ar fiziniais asmenimis, vykdanči vaiko vidutinę priežiūrą, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo ir (ar) pirminio profesinio mokymo programas, taip pat vaiko laikinąją globą (rūpybą).

98&idStat=7&metai=2008&menu=4®ionas=0&id3=1&idAta=1#Atas (2008 05 20).

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai. Jame nepilnamečiai vaikinai atlieka laisvės atėmimo bausmę vienintelėje tokio pobūdžio įstaigoje Lietuvoje, skirtoje tik nepilnamečiams. Šioje įstaigoje vaikams, įvykdžiusiems seksualinius nusikaltimus ar patyrusius tokį smurtą yra teikiamos individualios ar grupinės psichologinės konsultacijos ir psichoterapija. Nuteistų už šiuos nusikaltimus asmenų reintegraciniam procese nėra taikomos atskiros programos, tačiau naudojamos bendros intervencinės programos, orientuotos į emocijų valdymą, nerimo ir streso mažinimą, bendravimo įgūdžių lavinimą. Tai atlieka įstaigoje dirbantys socialinės reabilitacijos skyriaus darbuotojai ir psichologas.

Panevėžio pataisos namai. Juose laisvės atėmimo bausmę atlieka nepilnamečių mergaitės, joms patalpos įrengtos atskirai nuo suaugusių nuteistųjų (gyvenamosios patalpos, virtuvė, dušas, tualetas). Šiuo metu kalio trys nuteistos nepilnamečių, joms pagalbą teikia įstaigos psichologė, specialių programų nukentėjusioms nuo seksualinių nusikaltimų nėra.

Pataisos inspekcijos. Nepilnamečiui atlikus teismo paskirtą bausmę toliau juo rūpinasi pataisos inspekcijos. Lietuvos Respublikoje veikia penkios regioninės pataisos inspekcijos, įsteigtos Teisingumo ministerijos ir pavaldžios Kalėjų departamentui prie Teisingumo ministerijos. Regioninėms pataisos inspekcijoms yra pavaldžios miestų ir rajonų pataisos inspekcijos, veikiančios vienos ar dviejų savivaldybių teritorijoje. Jų šiuo metu yra 48 (Lietuvoje yra 60 savivaldybių). Pagrindiniai pataisos inspekcijų tikslai yra užtikrinti teismų nuosprendžių ir nutarčių dėl bausmių, nesujusių su laisvės atėmimu (išskyrus turtinių teisių apribojimo bausmes) vykdymą ir padėti integruotis į visuomenės gyvenimą asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, lygtinai atleistiems nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, pagal kompetenciją teikti socialinę paramą nuteistiesiems, esantiems pataisos inspekcijos įskaitoje. Vykdydamos savo funkcijas pataisos inspekcijos turi teikti nuteistiesiems socialinę ir psichologinę pagalbą, prisitaikymui visuomenėje būtina informaciją, asmeninę paramą. Pataisos inspekcijose šiuo metu dirba 6 psichologai, teikiantys individualias ir grupinės terapijos psichologines paslaugas

Pagalbą teikiančios organizacijos

Nevyriausybinių organizacijų. Neretai valstybinės institucijos į pagalbą pasitelkia nevyriausybines organizacijas, teikiančias pagalbą nepilnamečiams, įvykdžiusiems seksualinius nusikaltimus bei smurtą patyrusiems vaikams. Tokiose organizacijose suteikiama kompleksinė pagalba ir vaikui, ir jo šeimai – individualios ir grupinės konsultacijos, grupinė tera-

pija. Jose dirba psichiatrai, psichologai, psichoterapeutai, socialiniai darbuotojai, teisininkai. Dažnai su nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiavimo sutartis pasirašo valstybinės institucijos. Lietuvoje veikia apie 100 vaikų dienos centrų, teikiančių socialines paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams bei organizuojančių tokių vaikų ugdymą. Paminėtina viena nevyriausybė organizacija, besispecializuojanti darbe su seksualinės prievartos aukomis – viešoji įstaiga „Vaiko namas“, kuri teikia psichologinę pagalbą vaikų seksualinės prievartos atvejais. Įstaigoje dirba profesionalūs psichologai, įrengtas vaiko apklausos kambarys (organizacijos tinklalapis – www.children.lt).

Pirminės sveikatos priežiūros centrai – tai savivaldybės įstaigos, teikiančios pirmines ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Šiuo metu visoje Lietuvoje veikia 90 tokių centrų.

Psichikos sveikatos centrai – tai savivaldybės įstaigos, steigiamos prie pirminės sveikatos priežiūros centrų arba kaip savarankiškos viešosios sveikatos priežiūros ne pelno įstaigos, licencijuotos (akredituotos) vykdyti psichikos sveikatos priežiūrą ir teikti socialines paslaugas. Jų Lietuvoje yra 72 (atskirų įstaigų – 17, prie pirminės sveikatos priežiūros centrų – 48, privačių – 7). Tuo atveju, jeigu savivaldybė nėra įsteigusi Psichikos sveikatos centro, psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikia gydytojas psichiatras, dirbantis pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigoje.

Pedagoginės psichologinės tarnybos – tai savivaldybės įstaigos, skirtos padėti mokiniui, mokytojui ir mokyklai. Tarnyboje dirba specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, gydytojas neurologas. Taip pat gali dirbti ir socialinis pedagogas, psichoterapeutas, psichiatras. Tarnybų tikslas – skatinti specialiųjų poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių asmenų vystymąsi, psichologinį atsparumą, teikti reikalingą informacinę, ekspertinę ir konsultacinę pagalbą mokykloms ir mokytojams. Šiuo metu Lietuvoje yra 52 pedagoginės psichologinės tarnybos.

Mokyklos. Jose dirba psichologai, teikiantys individualias psichologines konsultacijas smurto aukoms ir smurtautojams. Lietuvos mokyklose šiuo metu dirba apie 1200 socialinių pedagogų ir apie 300 psichologų.

Viešoji įstaiga Vilniaus universiteto vaikų ligoninės filialas Vaiko ridos centras yra įkurta Vilniuje ir teikia asmens sveikatos priežiūros paslaugas nepilnamečiams, patyrusiems prievartą, vaikams ir paaugliams, turintiems elgesio sutrikimų ir linkusiems seksualiai priekabauti prie bendraamžių. Vaikų ir paauglių psichiatrijos paslaugas teikia gydytojai –

vaikų ir paauglių psichiatrai, psichologai, psichikos sveikatos slaugytojai, socialiniai darbuotojai. Teikiamos paslaugos finansuojamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų. Kompleksinė pagalba nepilnamečiams, patyrusiems prievartą, teikiama Vaikų ir paauglių krizių intervencijos skyriuje. Gydytojų trukmė – 7 dienos. 2004 m. Vaiko raidos centre buvo vykdomas projektas „Trumpalaikė krizių intervencijos stacionarinė pagalba vaikams, patyrusiems seksualinę prievartą“, įgyvendinant Nacionalinę programą prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. Vaikams, linkusiems į seksualinę prievartą kitų atžvilgiu, taikomi įvairūs elgesio modifikacijos, psichoterapinio gydymo modeliai, aplinkos terapija, esant reikalui skiriami medikamentai. Gydytojų trukmė – 3–4 savaitės.

Ieva Česnaitytė